

Türkîş Erişanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	176760
Tas. No:	297.3 SİNİB

SÜNNETİN
BİREYSEL VE TOPLUMSAL DEĞİŞİMDEKİ
ROLÜ

- SEMPOZYUM -

11-12 MAYIS 2007
MERAM / KONYA
KONEVİ KÜLTÜR MERKEZİ

KONYA İLAHİYAT DERNEĞİ YAYINLARI

Yayın No: 3

Kongre / Sempozyum / Toplantı: 2

Sünnetin Bireysel Ve Toplumsal Değişimdeki Rolü Sempozyumu
11-12 Mayıs 2007
KONYA

1. Baskı: Mayıs 2008, Konya

ISBN: 978-975-01799- 2- 1

Tertip Komitesi:

Prof. Dr. Ahmet Önköl
Prof. Dr. Bilal Saklan
Prof. Dr. Zekeriya Güler
Doç. Dr. Mehmet Eren
Doç. Dr. Mahmut Yeşil
Yrd. Doç. Dr. Adil Yavuz
Yrd. Doç. Dr. Muhittin Uysal
Arş. Gör. Dr. Ömer Özpınar
Arş. Gör. Dr. Huriye Martı
Arş. Gör. Dr. Fikret Karapınar

Redaksiyon:

Zekeriya Güler
Huriye Martı

Dizgi/sayfa düzeni/kapak:

Muhiddin Okumuşlar

Baskı/cilt:

Sebat Ofset Matbaacılık
Tel:0.332.3420153 Fax:0.332.3423780
www.sebat.com / sebat@sebat.com

3. TEBLİĞ

GENÇLERİMİZİN DİN-KÜLTÜR VE KİMLİK İLİŞKİSİNİ KURGULAMASINDA PEYGAMBERİMİZİN “BİR SOSYAL MODEL” OLARAK SUNUMU

Doç. Dr. Mevlüt UYANIK
Hitit Üniversitesi, Çorum İlahiyat Fakültesi

Giriş

Kıymetli Misafirlerimiz,

Malûm bu sene bütün dünyada Mevlânâ yılı; hoşgörünün, barışın, çoğulcuğunun, bir arada yaşamın, uzlaşmanın, evrendeki bütün varlıkları O'nun tezahürü, O'ndan bir parça olarak görmenin temel öncüllerinin “Ben Hz. Muhammed'in ayağının tozuyum” diyen Mevlânâ hazretlerinin dilinden konuşulduğu zaman dilimi; hoş geldiniz bu güzel ve örnek, model insanın memleketine. Ve teşekkürler; Mevlânâ'nın ve hepimizin daha doğrusu bütün insanlık için en güzel örnek olarak gönderilen Efendimizi anlama ve anlatmaya vesile olan bu bilgi şölenini (sempozyumu) düzenleyen hocalarımıza, kardeşlerimize.

En azından 'Burada, Mevlânâ'nın şehrinde, hadis ve sünnet merkezli bir bilgi şöleninde bir felsefecinin ne işi var' demeyeceksiniz umarım; Peygamberimizi bir sosyal model olarak gören, onu bir baba, bir eş, bir dede, bir arkadaş olarak hayatın her alanında, içimizden biri olarak değerlendiren ve bütün dünyaya felsefi-tasavvufi bir dilde sunanların başında Mevlânâ gelir. Sorsanız da garibime gitmez doğrusu, ama eğitimci ve bir felsefeci olarak Peygamberimizin gençlerin din-kültür ve kimlik ilişkisini sorgulamada ve oluşturmadaki yerini, bir sosyal model olara alınması hususunu, 2005 yılında Kutlu Doğum Haftası'nda müzakereye açmıştım. Oturum başkanımız, kıymetli kardeşim Görmez Bey, benim bir tarafımın Kırım Türklerinden olması nedeniyle Akmesic'teki kutlamalara katılmamı önerdi.

'İyi de, bir felsefecinin ne işi var?' diye yukarıdaki soruyu ben sordum. Evet, bu sorunun asıl sahibi benim. Çarlık ve Sovyetler Birliği dönemlerinin Türkistan'da önemli kültürel değişimler ve dönüşümleri yaşattığını, değerlerin alt üst olduğunu; Peygamberimizin günümüz felsefi ve pedagojik bilgilerle özellikle gençlere anlatımının gerektiğini söyledi.

George Orwell'in 1984 adlı korku ütopyası kitabında olduğu gibi, doğru (helâl) ile yanlış (haram)ın yer değiştirdiği bir mekânda, gerçeklerin fulûlaştığı, daha doğrusu ters yüz edildiği bir ortamda, kırkmadan, dökmeden gerekli tashihleri teorik olarak yapmak yetmiyor, Peygamberimizin şahsında somutlaştırırsak, hayata aktarmak, güncellemek gerekiyor.

Elinizdeki metnin ilk nüveleri Kırım'da ortaya çıktı, Kırgızistan'daki ilk İlâhiyat Fakültemiz olan Oş'daki bir yıllık deneyiyim sonucunda pekişti, daha doğrusu pişti, inşallah sunumda bir kekremilik olmaz, olursa tashihini kıymetli hocalarımdan ve sevgili kardeşimden rica ediyorum.

Sorun

Akademik çevrelerde, teorik olarak modernizm, postmodernizm ve küreselleşme süreçleri yoğun bir şekilde tartışılmakta, bunların çocuklarımızın ergenliğe kadar sürecinde kişilik ve kimliklerini oluşturmalarına etkileri üzerinde yeterince durulmamaktadır. Özellikle teorik tartışmaların pratik boyutu; yani bugün bütün insanlık huzur ve güven dolu bir hayata erişmenin özlemini çekmesi; yaşanan ekonomik sıkıntılar, aile içi iletişimsizlik ve şiddet, eğitim ve öğretimin yeterli olmaması gibi nedenlerden dolayı, gençlerin kişilik ve kimlik sorunlarına çözüm üretilmesi güçleşmektedir.¹

Çözüm Arayışı

Çocukluk ve ergenlik aşamasında yoğun değişim ve dönüşümler yaşamasına dair temel kavramlar incelenecektir. Bu çerçevede;

¹ İstanbul Valiliği, Hürriyet Gazetesi, Çağdaş Eğitim Vakfı işbirliğiyle başlatılan "Aile İçi Şiddete Son" kampanyası düzenlendi. Ekim-Aralık 2004 tarihlerinde, şiddetin aile bireyleri üzerindeki etkileri, şiddete başvurmadan çatışmaları çözme yöntemleri ve ailenin korunmasına dair kanun, Gaziosmanpaşa, Bakırköy, Kağıthane ve Ümraniye ilçelerinde anlatılıyor ve bir anket yapılıyor. Katılanların %90.18 kadınların oluşturduğu anketi cevaplayanların neredeyse tamamının ailelerinde şiddet var. Şiddet, sadece fiziksel olarak algılanıyor ve sözel, duygusal ve cinsel şiddet türleri bu çerçevede algılanmıyor. Kadınların kendileri şiddet görmelerine rağmen çocuklarını dövüyor. Kadınların aile içinde eş, baba, anne veya kardeşlerinden gördüğü şiddetin en yaygını küfür ve azar (%26.01), alay ve hakaret (%22.74), dövme, tokat, tekme (%22.16) yakınları ve ailesiyle görüştürmeme (%87.29), eve kapama (%5.40), cinsel zorlama (%4.65). Ankete katılan 492 kadının %26.21'i haftada birkaç kez, %23.30'u ayda birkaç kez, %22.33'ü yılda birkaç kez, %12.62'si ise her gün şiddet gördüğünü söylemektedir. En çok şiddet gördükleri kişi, kocaları (%40.63.) Oğullarından (%6.63), kızlarından (%3.46) şiddet gören kadınlar var ve çoğu buna karşı bir şey yapmıyor (%35.98). %3.46'sı karakola, %3.05'i savcılığa başvurmuş. (Hürriyet, 08/05/2005 Pazar, www.aileicisiddeteson.com Bu da gösteriyor ki, "bir toplumda şiddetin ortadan kalkması için önce ailede ve okulda çocuklara karşı şiddet kullanılmaması gerekiyor. Şiddetin eğitim yoluyla kuşaktan kuşağa geçen toplumsal bir davranış olmasını önlemek istiyorsak, önce eğitim kurumlarından şiddet uygulamasının kaldırılması gerekir." (Portakal,1999:13)

- Çocuğun kişiliğinin oluşumunda dinin ve eğitimin rolü nedir? Özellikle dinî duygu gibi çok yüksek bir zihinsel organizasyonu üretecek kadar yeterli donanıma sahip olmayan çocuk, ilk dinî tepkilerini toplumsal olarak vermesi karşısında, yetişkinlere çok görev düşmektedir. Dinî çatışma yaşamaması için, güç, günah ve korkuya dayalı katı bir teolojik anlayıştan kaçınmak, yeni sunumlar oluşturmak gerekmektedir (Allport, 2004: 47-49).
- Çocukta dinî duygunun tatmin edilememesinden kaynaklanan sorunlar ve kötü alışkanlıklar nelerdir?
- Bunların çözümünde dinî eğitimin güç ve monologa dayalı yöntem ile sevgiye, diyaloga dayalı özgürleştirici yöntemin etkinliği nedir? sorularının cevaplarını tespit edebilirsek, seçtiğimiz yöntemin çocuklara olan güvensizlikten mi, yoksa yetişkinlerin, eğitimcilerin kendilerine olan güvensizlikten mi kaynaklandığı sorununa çözüm üretebiliriz.
- Çocuğun kişilik ve kimliğinin oluşumunda sosyo-kültürel ve dinî verilerin sunumunda "Peygamberimizin hayatın içinden biri olarak bir sosyal model" şeklindeki sunumunun imkânı nedir? Bu sorunun cevabı önce öğretmen ve eğitim sürecine katkıda bulunan biz ebeveynler açısından aranacak, sonra bunun gençlere aktarılması imkânı müzakerede edilecektir.
- Zira öğretmenler, sadece ders veren bireyler değil, aynı zamanda kendilerinin sahip oldukları değer yargıları, toplumsal normları, düşünce tarzları ile öğrencilerin karakter oluşumlarını doğrudan etkileyen en somut modellerdir. Dolayısıyla çocuğun ilk dinî verilerle karşılaşmasının toplumsal olduğu gerçeği karşısında öğretilenler kadar öğretiliş biçimi ve öğreticilerin doğallığı, samimiliği ve beden dilini kullanımı çok önemlidir (Saban, 2000: 67-68; Allport, 2004:50).

Yöntem

Öğretmen-öğrenci arasındaki ilişkinin monolog ve anlatıya dayanan "bankacı" model yerine hayata ve problemlerini tanımaya, çözmeye yönelik özgürleştirici diyalog yöntemini tercih ediyoruz. Günümüzde ahlâkî bozulmanın temel nedeni, korku ve ceza merkezli bir sunum yapılmasından dolayı, özgürleştirici, soru-cevap ve aktif katılımı problem tanımaya ve çözmeye yönelik, sevgiyi merkeze alan pedagojik bir yöntemle Peygamberimizin örnek model olarak sunumunun imkânını müzakereye açacağız.

Sümerlerden bu yana sürdürülen, korku ve ceza merkezli sopalı eğitim yönteminde (Portakal, 1999:11-12) öğretmen, sınıfın sadece kendisine ait olduğunu söyler; öğrencinin "bilgi hesabını" çoğaltmak için sadece dinlemesi, söylenenleri ezberlemesi, gereğini yapması gerekir. Eğitim bir tasarruf yatırımdır artık, öğrenciler yatırım nesneleri, öğretmenler ise yatırımcıdır. Öğretmen her şeyi bilen, öğrenci hiçbir şeyi bilmeyen, tıpkı boş bir bidon gibidir. Biri öğretir, düşünür, konuşur, disipline eder, seçer ve

bunu uygular; tam anlamıyla öznedir; diğeri yani öğrenci, nesnedir, dinler, dersini alır, disipline edilir, söylenenlere itaat eder, ne kadar boş bir bidon- sa o kadar iyidir ve başarılı sayılır. Burada disiplin yöntemleri olarak, itaat, ceza ve ödüllendirme öne çıkar.

Özgürleştirici ve demokratik yöntemde birey, bilinçli bir varlık olarak görülür. Öğretmen ile öğrenci arasında varsayılan çelişki öncelikle giderilir, uzlaşma esas alınır, her iki tarafta öğrenci ve öğretmendir. Bu nedenle sınıf; orada bulunan herkese aittir. Beşikte başlayan eğitimi yolculuğunda öğretmen ve öğrenci, yoldaş ve arkadaşlardır; bu nedenle ortaya çıkan sorunları beraber çözmeli, yoldaki engelleri yardımlaşarak aşmalıdır; dolayısıyla ilişkiler yataydır. Böyle olunca eğitim karşılıklı oluyor, herkesin içinde bulunduğu yetenekler ortaya çıkıyor, sorunu çözmeye o oranda katkıda bulunuyor, otorite bu anlamda tekçi değil, özgürleştiriciliği sağladığı oranda gerçekleşiyor. Artık öğrenciler ne şekil verilmesi gereken bir "çamur", ne programlanması gereken bir "bilgisayar", ne de kontrol edilmesi gereken bir "canlı/hayvan"dır. Pasif ve nesne olmaktan kurtulmuşlar, eğitim sürecinin her aşamasını öğretmen ile geçirerek hem özne, hem de nesnesi olarak aktiftirler.

Bankacı eğitim modelinde ise, ilişkiler dikeydir, sınırlar vardır ve bu aşılmamalıdır. Öğrenci sadece seyircidir, yaratıcı değil, sorunlar üzerine düşünemez, düşünülenleri uygular sadece. Gerçeklik bir nevi mitleştirilir, artık o tümellerdedir, insanların dünyada var olma yolunu açıklayan belirli olgular gizlenmeye çalışılır. Bu nedenle diyaloga direnir ve söylenenlerin öğrenciler tarafından aynen kabulünü talep eder; çünkü onlar nesnedirler. Böyle olunca dünyadan kopulur, bir nevi gölgeler âleminde yaşanır. Problem tanımlayıcı eğitim ise, mitleştirmeyi bozmayı görev edinir, eleştirel düşüncüyü temel alır, tikelde tümeli yakalamaya çalışır, bu nedenle yaratıcıdır, bu anlamda insanları *olma* sürecinde olduklarını sürekli bir araştırma, sorgulama içinde olduklarını söyler (Freire, 1995:23-65; Saban, 2000:51-67).

Özellikle dinî değerlerin öğretilmesinde itaat, ceza ve ödül üzerine kurulu bankacı yöntemin kullanılması istenilenin tam tersi sonuçlar üretebiliyor. Hâlbuki "Korku (tehaşi) ve çekinme (tevakki) fikirlerini üzerine kurulan ahlâk, menfaat ve benlik hislerini artırmaktan başka bir şeye hizmet etmez. Çünkü korku nedeniyle bir kötülükten kaçınmak, erdem değil, son tahlilde "ahlâk yokluğu"dur. Bu nedenle İslâm da ahlâkın temeli, iyilik, bağlılık (meveddet)tir." (Ahmet Hilmi, 1988:16-17). Nitekim Peygamberimizde, korku ve güç merkezli bir eğitim yerine, sevgi, emel yöntemi etmiştir, biz bunu güncelleyerek yeniden okumayı deneyeceğiz. Bu çerçevede ortaya çıkan sorun şudur: Yaklaşık 1400 sene önce farklı bir zamanda, farklı bir mekânda, farklı sosyo-politik ortamlarda bulunmuş, o dönemin sorunlarına çözümler üretmiş Peygamberimizin yaşadığı hayatı aynen bugün tekrar yaşamaya çalışmanın ortaya çıkardığı anakronizm sorunu nasıl aşılacaktır?

Onun kendi dönemindeki olay ve olgular karşısındaki tavını ta-

vırları kavrayıp, onun temelinde yatan ahlâkî ilkeyi anlayıp, günümüzde yaşadığımız sorunlar karşısında yeniden yorumlamada güç ve korku merkezli yöntem yerine sevgi merkezli bir anlayış geliştirmesini temel olmasının güncellemektir. Özellikle öğretilenlerin uzun vadede öğretilme biçiminden daha az önemli hale geldiği günümüzde, çocuğun büyük hayal kırıklıkları ve yoksunluklar yaşamaması için Peygamberimizin günlük hayattaki örnek davranışlarını yeni şartlar karşısında güncellemeliyiz.

Amaç

Hz. Muhammed'i ve getirdiği evrensel mesajı anlama ve gençlerimize anlatma, onun gençlere verdiği önem, yaşadığı sorunları aşmada izlediği yöntemi, kullandığı beden dilini, pedagojik ve felsefi açıdan güncellemektir. Böylece *gençliğimizin yaşadığı güncel sorun olan "Kimlik ve Din İlişkisini Kurma"* olası katkılarını araştırmayı hedefliyoruz.

Varsayım

Peygamberimizi bir "*sosyal model*" olarak görme, dinî inanç ve değerler, insanların hayatına anlam kazandıracağı, geleceğe umutla bakmasını sağlayacağı, olumsuzluklar karşısında bir güven ve iç huzuru temin edecektir; gencin ailesinde, çevresinde ideal ve örnek olarak sunulan kişilerle yaşadığı sıkıntıları aşmaya yardımcı olacak, olası *kimlik krizine* düşmeyecektir. Çünkü kişi, amacını gerçekleştirmesi için sürekli mücadele eden bir kişiliğe sahip olmaya çalışmalı, bunun içinde psikolojik gerilim ve çatışmalarla yüzleşmeli, bunları yeni arayış ve hedeflerimize yönelik pozitif motivasyonlar olarak düşünmelidir. Bunun gerçekleşmesi ise, *olgunlaşmış bir dinî his modeli*, yani bireyi anlamı bir şekilde bütün varlığıyla ilişkilendiren bütüncül bir tavırla mümkün olacaktır (Allport, 2004:11-12).² Bunu gerçekleştirmek için Peygamberimizin olaylar karşısında takındığı fiilî, sözlü veya bedensel (jest, mimik, tebessüm, kızgınlık gibi anlatım ve sosyal) tutum ve tavırlarını yeniden okuyup, yorumlayıp, günümüz insanına sunmak gerekir (Kavaklıoğlu, 2004:49-80).

Gençliğimizin Yaşadığı Güncel Sorun: Kimlik ve Din İlişkisini Kurmak

Çocukluk, ergenlik aşamasında yaşadığı fizyolojik ve psikolojik değişim ve dönüşümler karşısında karşılaştığı sorunları onun mesajını

² Kurumsal ve geleneksel dinin öğretilerine olan ilginin azalmasına rağmen bireysel dindarlığın her zaman yükselen değer olması üzerinde duran Allport, Samur'un tespitiyle, dinî hissin olgunlaşma kriterleri olarak altı nitelik saymaktadır: 1) Farklılaşmak; böyle bir dinî his, daha zengin ve komplekslik kazanır. Birey kendine özgü içsel dindarlık modelini şekillendirme şansına sahip olacaktır. 2) Dinamik, işlevsel bir otonomiye sahip olmak; bireyin önüne geleceğe yönelik yeni amaçlar ve değerler sunar. 3) Tutarlı bir şekilde yüksek ahlâkî ideallere yönlendirir. 4) Bütüncül bir hayat felsefesi sunarak bireyin hayat tecrübelerini bir anlam ve düzen sistematiğine sokar. 5) Çoğulcu ve bütüncüldür, entegre eder. 6) Enerji üretir, değerleri koruyabilme yeteneği gösterir. (Allport, 2004:13, 76-92)

anlamaya ve çözüm önerileri üretmeye çalışacağız. Özellikle suç işleme, uyuşturucu kullanma yaş ortalamalarının çocuklara kadar indiği, ortaöğretim kurumlarının uyuşturucuyla tanışıklığının arttığı bu dönemde bunu tartışmak elzemdir.

Bu durum, sorumluluk sahibi herkesi düşündürmelidir. İnsanlar birbirlerine güvenemez hale gelmiş, umutsuz ve ümitsizliğe kapılmaya başlamıştır. Yaşanabilir, güvenli, demokratik ve açık bir toplum tesisinde "sevgi ve rahmet peygamberi" olan Hz. Muhammed'i ve getirdiği evrensel mesajı yeni şartlar çerçevesinde anlamak gerekir. Onu ve mesajını bireysel olarak içselleştirdikten sonra, çocuklarımıza epistemolojik ve pedagojik açıdan güncelleyerek anlatmak gerekir. Böylece, dünya ve ahiret mutluluğuna giden yolumuzu aydınlatabiliriz (Bardakoğlu, 2005:16). Çünkü O, "bizatihi Allah tarafından seçilmiş ve terbiye edilmiş" olup, "etrafına ışıksağan bir kandil"dir; bu nedenle "kendisine uyanları daima doğru olana götürür" Çünkü onun söyledikleri ile yaptıkları arasında hiçbir çelişki yoktur, inanmadığı, yaşamadığı hiçbir görüşünü başkasına söylediği vaki değildir; bu nedenle güvenilir ve emin bir rehberdir (K.K; 43/29-32; 22/75; 68/4; 33/46; 61/33; Güngör, 2000:470; Çağrı, 1998:67).

O halde, "Ben Kimim/Biz Kimiz?" sorusunun temellendirmesinde dinimizin, özellikle Peygamberimizin yeri ve önemi çok büyüktür. Yaşanan bireysel ve toplumsal sorunlar bağlamında söyleyecek olursak, dinimizde, asla ümitsizliğe yer yoktur (K.K, 12/Yusuf/17); dindar insanlar, Allah'ın yardımıyla bütün aksiliklere rağmen "iyimser"liklerini korurlar, kendi durumlarını kontrol etmeyi başarırlar. "Gerçeklikle iyimser bir şekilde yüzleşmek, gerçekliğin oluşmasına yardım eder, çünkü pratik olarak ifade edilecekse, inanç, inkâr edilemez bir şekilde iyi etkiler sağlamaktadır." (Allport, 2004:156). Müminler, mesuliyet duygusu ve şahsiyet bütünlüğünü dinî verilere dikkat etmekle sağlarlar, çektikleri sıkıntıların daha büyüklerini bir zamanlar Peygamberimizin de çektiğini, ama bu sıkıntıları kısa sürede aştığını, mesajının bütün dünyaya yayıldığını hatırlarlar ve kendilerine olan güvenleri artar.

Peygamberimizi bir "sosyal model" olarak görme, onunla özdeşleşme fikri, yaşanan kişilik ve kimlik sorunu aşmada yardımcı olur. Çünkü dinî inanç ve değerler, insanların hayatına anlam kazandırmakta, geleceğe umutla bakmasını sağlamakta, olumsuzluklar karşısında bir güven ve iç huzuru temin etmektedir. "Bireyin hayatına güçlü bir güven getirme, zorluklar karşısında her zaman ona yardım edebilme ve hayatı zorlaştıran şartlar ne olursa olsun daha sonraki aşamayı kolay kılma, *dine özgü erdemler*" olarak gözükmektedir (Allport, 2004:155; Hökelekli, Kimter, Klavuz; 2002:21, 182, 188-189, 209).

Ayrıca Peygamberimizi özdeşleşilecek bir sosyal model olarak görmek; gençin ailesinde, çevresinde ideal ve örnek olarak sunulan kişilerle yaşadığı sıkıntıları aşmaya yardımcı olacaktır. Zira "çocukluktan yetiş-

kinliğe geçen genç, toplumsallaşmasına paralel olarak özdeşleşeceği örnekler arar; eğer bu örnekler sık sık değişir veya bunun ideal olarak sunulmasıyla uygulamada çelişkiler görürse yahut özdeşleşeceği bir örnek sunulamıyorsa bu durum, *kimlik krizine* yol açabilir" (Kula, 2001:63). Buna karşın, eğer kişi, "çatışma durumunda inanç pratiğinin gerçek bir çözüm getirdiğini bilirse, bunun idrakinde olursa, kaos ve stresin olduğu yerde düzen ve huzuru keşfettiğine de ikna olacaktır. Bu ikna oluş, bireyi sıra dışı bir gerçekliğin var olduğu sonucuna götürecektir. Bu anlamdaki bir çözüm bulma tecrübesi, bir çeşit direkt deneyim/mistik algılamadır. Birey, bir eli tuttuğunu ve bu elin cevap olarak kendisini kavradığını hissetmektedir. Bu tür bir direkt tecrübe Tanrı'dan insana gönderilen kognitif/bilişsel vahyin, fonksiyonelleşmesi olması açısından önemlidir (Allport, 2004:156).

Peygamberimizi Örnek Alarak Sosyal Bir Model Oluşturmak Ne Demektir?

Peygamberimizi örnek olarak "*sosyal model*" olarak görme, onunla özdeşleşme fikri, yaşadığımız bir sorunu aşmada yardımcı olur" demek ne anlama gelir? Yani yaklaşık 1400 sene önce farklı bir zamanda, farklı bir mekânda, farklı sosyo-politik ortamlarda bulunmuş, o dönemin sorunlarına çözümler üretmiş Peygamberimizin yaşadığı hayatı aynen bugün tekrar yaşamaya çalışmak mümkün müdür, bu bir anakronizm sorunu doğurmaz mı?

Peygamberimizi örnek olarak sosyal bir model oluşturmak; onun kendi dönemindeki olay ve olgular karşısındaki takındığı tavırları kavrayıp, onun temelinde yatan ahlâkî ilkeyi anlayıp, günümüzde yaşadığımız sorunlar karşısında yeniden yorumlamada temel olarak görmek demektir. Çünkü o, sıradan bir insan değildir; âlemlere rahmet ve güzel ahlâkî tamamlamak için gönderilmiş son peygamberdir. Nitekim kendisine nübüvvet görevi verildiğinin ilk günlerinde yaşadığı kaygıları gidermek için eşi Hz. Hatice'nin söylediği şu sözler, Peygamberimizin örnek kişiliğinin evrensel özelliklerini göstermesi açısından önemlidir: "... Sen akrabalarına yakın ilgi ve alâka gösterirsin, emanete riayet edersin, sözün doğrusunu söylersin, kendi işini görmekten aciz olanların bakımını üstlenirsin, fakir ve muhtaçlara elinden geleni yapar, hiç kimsenin kazandıramayacağını kazandırırın. Misafirlere ikram eder, onları ağırlarsın, uğradıkları musibet ve felâketlerde halka yardım edersin." (Karacabey, 2000:101-102; Birışık,1998:128).

İnsanlık tarihine baktığımız zaman yatay ilişkilerde kırılmalar, bozulmalar olduğu zaman Allah, yeni peygamberler ve mesajlar göndererek, evrene müdahale etmiş ve gerekli tashihleri yapmıştır. Bu nübüvvet kurumunun gerekliliğini gösterir. Bu çerçevede, Hz. Muhammed son peygamber olarak gönderilmiştir, dolayısıyla onun ilkelerini, yaşama tarzını, olayları değerlendirmesini anlayıp güncel sorunlar karşısında yeniden yorumlayıp, kendimize özgü çözüm önerileri geliştirmemiz gerekir. Onu örnek olmak ve sosyal bir model olarak görmekten kasıt budur; yani onun

gibi dürüst, merhametli, ahlâklı, bir insan, bir tacir, bir eş, bir baba, bir arkadaş, bir komşu, bir yurttaş, bir lider; yani hayatın içinden birisi olmaya çalışmaktır (Kılıç, 1998:4, 30-34).

Biz Türkler, bunu tarihte gerçekleştirdik ve yaklaşık altı yüz yıl Ön Asya, Afrika, Balkanlar ve Kafkasya bölgelerinin en önemli kısmını yönetimimiz altında tuttuk. Birçok farklı dil, din ve ırkları bünyesinde barındıran Osmanlı kültürünü devşirmiş olan bizler, yüzyıllarca Müslüman=Türk özdeşliğiyle yaşadık. Hz. Peygamber aşkı ile birleştik, bütünleştik; *fıkrî ve kültürel kimliğimizin en önemli unsuruna dair, birçok naat, hilye, mevlid, miraciye olduğunun sayısı bile bilinmiyor* (Kara, 2000: 510-518; Hızlı, 2000:519-526).

Sorunun Kaynağı: Başarısız Dinî sosyalleşme

İletişim ve bilgi çağı diye nitelendirilen günümüzde gerek devlet; gerekse millet olarak dünya siyasi coğrafyasında onurlu bir şekilde varlığımızı devam ettirebilmek için kişiliğimizi ve kimliğimizi veren değerlerimizi yeniden ele almak ve güncel değerler karşısında yeniden yorumlamak gerekmektedir. Bunun içinde, din eğitiminin modern pedagojik ve felsefi yöntemlerle verilmesi şarttır. Aksi takdirde *başarısız bir dinî sosyalleşme* ortaya çıkar. Bunun dış nedenlerini araştırmadan önce, dinî eğitimle ilgilenen biz ilâhiyatçılar kendimize "Nerede hata yaptık?" diye sormalıyız.

Başarısız dinî sosyalleşmede, dini anlatan temsilcilerin de; yani bizlerin yanlış tutum ve davranışlarının da katkısı büyüktür. Kurumsal dinin başarısızlığı ve hayatla yüzleşmedeki tutarsızlıklar da özellikle gençler arasında şüpheyi kışkırttığı bilinmektedir. Günümüzün sorunlarıyla dinî veriler ve dinî duygular arasında irtibat kurulmadan, itaat, ceza veya ödül merkezli olarak yapılan anlatımlar insanlarımızı olumsuz yönde etkilemiş olabilir. Gençlerin kişilik ve kimliklerini oluştururken, içinde yetiştiği ortamdan aldığı geleneksel din anlayışı, mevcut yönetimlerin din telâkkileri ve bireysel eğilimler, manevî özlem ve ihtiyaçları arasındaki ilişkiyi yeterince sıhhatli kuramadığımız zaman sorun daha da giriftleşmektedir (Albayrak, 2002, 308; Allport, 2004:123).

Özgürleştirici, sevgi merkezli, soru-cevap ve diyalog tekniğine dayalı problem tanımlayıcı ve beraberce çözüm üretme bir eğitim anlayışı yerine bankacı eğitim modelini benimseyip, gençleri boş bir bardak gibi görüp doldurmayı hedeflemenin sonucudur bunlar. Oysa Peygamberimizin sadece Cibril hadisini merkeze alsak bile, onun dinin temel ilkelerini soru-cevap şeklinde insanlara nasıl anlattığını, din ve dindarlığın inanç/bilgi, ibadet, duygu ve etki boyutlarını içerdiğini görebiliriz.³

³ Cibril Hadisini Yeniden Okumak: İslâmiyet, insanlığa dünyada refah, ahirette felâha ulaştıracak ahlâkî ve sosyal ilkeleri içeren ilâhî kelâmın son tecellisi olarak gönderilmiştir. Bunu ana hatlarıyla açıklayan Cibril hadisidir. Peygamberimiz, soru-cevap yöntemini kullanarak bizlere dinimizi ana rükünleriyle öğretir. Buna göre, *İslâm*, (iman esaslarını) tasdik; (Allah'tan başka ilâh olmadığını yani) kelime-i şehâdeti söylemek; (İslâm'ın rükünleriyle)

Kişilik, Kimlik, Ergenlik, Benlik Kavramları

Gençlerimizi merkeze alarak din ve kimlik arasındaki ilişkiyi tartışmak için öncelikle *ergenlik*, *kişilik*, *benlik* ve *kimlik* kavramları arasındaki farka işaret etmek gerekiyor.

Kişilik, bireyin bireysel özellikleri ve psikolojik yapısıyla ilgili olup, sosyal unsurlarla

beslenen bir gelişme süreciyle şekillenir. Bu nedenle insanın gözlemlenen duygu, düşünce, davranış ve alışkanlıkları önemlidir. Burada mükemmele doğru gidişin nasıl olacağı üzerinde durulmalıdır. Çünkü sosyal açıdan *kişilik*, bireyin diğer insanlar üzerindeki etkileri ve izlenimleriyle şekillenir.

Kısacası *kişilik*, bireyin kendine özgü ayırt edici davranışlarının bütünü olduğu için onu diğer insanlarından ayırt eder; dolayısıyla her kişinin kendine özgü bir kişiliği vardır. Bu, onun eşref-i mahlûkât, yani yaratılanların en şerefli olduğu, emsalsizliğini, özelliğini, biricikliğini yansıtır. Dolayısıyla birey, kendine has ve özel ayırıcı davranışlarındaki süreklilik ile tanımlanır; bu anlamda sürekli bir oluş içerisinde. Bu açıdan kendi kişiliğimizi sürekli oluşturmak suretiyle kendimize uygun hayat tarzı oluşturmamız gerekiyor.

Ben kavramı bireyin ontolojik alanı ile ilgilidir. İçyapısının bütünü oluşturduğu için olsa gerek, kişinin etkileşim içinde bulunduğu diğer insanların kendisini nasıl algıladığını ve nasıl değerlendirdiği "benlik" kavramıyla ifade edilir. Dolayısıyla içinde yaşadığımız toplumsal gruplar (aile, cemaat, cemiyet, millet) *kişilik* ve *benlik* kavramını kazandırmada önemli rol oynar. Bununla birlikte, bunun kişiliğin özü ve öznel yanı olduğunu unutmamak gerekir. Çünkü birey, benliğiyle toplumu oluşturduğu diğerlerinden ayrılmakta, kendi varlığının farkında olmaklık durumudur. Bu anlamda, benlik, insanın kendini tanıma ve değerlendirme biçimi, kişiliği ile ilgili kanıların toplamıdır.

Kimlik, kişiliğin tersine, birden fazla olarak bir kişide bulunur. İnsanın sosyal belirticilerinden oluşur ve her bir kimliğe göre farklı davranışlar sergilenir. Kimlik, ne olduğum ve nasıl tanındığımı ile ilişkili olup, toplumsal olarak kabul edilmiş bir dizi farklılıkla olan münasebeti dikkate alarak oluşturulur. Burada neye inanıp değer verdiği, beklentilerin neler olduğuna dair bir toplu bilinçlilik söz konudur. Bu haliyle kimlik, kişiliğin

→ →

amel etmektir (Bulut; 1995:137).

Cebrail isimli melek, insan kılığında iman, İslâm ve ihsan kavramlarının ne olduğunu Allah Rasûlüne sorması üzerine yapılan açıklamalardır (el-Buhârî, *es-Sahîh*, 2 İman 37). Bu hadis, dinin temel esaslarını ve bunlara dair yapmamız gereken davranışları, edinmemiz gereken tutumları, bizlere "bir sosyal model" olarak somutlaştırır. Bu kavramsallaştırma dinin inanç ve bilgilendirme boyutunu, müminlerin uygulaması gereken dini pratiklerin neler olduğunu, bunları yerine getiren (muhsin) kişinin ulaşacağı mertebeyi açıklar. *İnanç* ve *ibadet* boyutunu gerçekleştiren kişinin, bireysel açıdan yaşadıklarını; yani Yüce Yaratıcı ile olan münasebetlerini ihtiva eden duygular, algılar ve manevî deneyimlerini içeren *duygusal boyutunu*; bunların günlük hayat üzerindeki *bireysel ve toplumsal etkilerini* anlatır (Kula, 2001:49-50).

gelişmesine katkıda bulunur. Doğuştan getirilen genetik unsurlar, çevre şartları, ailesi, sosyal çevresi bunların şekillenmesinde rol oynar. Daha doğrusu, kişi, buralarda sosyalleşir, içinde bulunduğu toplumsal grubun (aile, okul, devlet) inançlarını, değerlerini, davranış modellerini ve ideallerini öğrenir; aynileşme yoluyla onları kişiliğinin bir parçası haline getirir.

Ergenlik, bizlerin bulûğ çağı dediğimiz, teknik anlamıyla bireyde gözlenebilen süratli ve sürekli bir gelişim evresidir. Dolayısıyla ergenlik, aslına bulûğ çağından önce başlar ve etkisini artırarak yetişkinliğe kadar devam eder. Fiziksel, sosyal ve zihinsel gelişimlerin yoğun olduğu çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemidir, ergenlik içinde yaşanan, coğrafi, iktisadi, kültürel özelliklere bağlı olarak bu evrenin geçiş süresinde farklılıklar olabilir. Ortalama 12-20 yaşları arasında gözlemlenen bu dönem kişilik, kimlik açısından çok önemlidir; zira genç; duygusal, sosyal, dinî ve zihni açıdan olgunluk sürecini yoğun yaşar. Özellikle dinî hissin gelişiminde ergenlik dönemine kadar ciddi değişiklikler meydana gelmez, esas değişim ve dönüşüm bu dönemdedir, aynı zamanda genç, ekonomik özgürlük arayışındadır. Fikren ve fiilen bağımsız olmak ister, karşı cinse ilgisi artar. İkinci elden aldığı alışkanlıkların yerine kendine has tutumlar geliştirmeye başlar, bu nedenle bir nevi *isyan* dönemidir.

Görüldüğü üzere, içinde bulunduğumuz toplumsal birimler ve kültür ile kimlik, kişilik ve benlik arasında sürekli bir etkilenme vardır. Kişi, kültüründen şekillendiği gibi, bireysel özelliklerini geliştirerek kültüre etki edebilir ve sosyal değişmeye katkıda bulunabilir. Bu noktada, din ve dinî ibadetler çok önemli rol oynarlar. *Kişisel bir benlik inşa etmek*, yani bireyin ahlâkî ve sevecen değerlerle yüklü, umutlu, başkaları ile iyi ve dürüst münasebetler kurabilmesi ancak dinî ve dinî değerleri işlevsel kılmakla mümkün olur (Allport, 2004:11,51-54; Kula, Gürses, Hayta, Ekşi; 2002:33-35, 73, 117, 155-156; Kula, 2001:37-50).

Kişisel Bir Benlik İnşa Etmede Dinî Değerlerin Önemi

Din ve dindarlığın inanç/bilgi, ibadet, duygu ve etki boyutlarını içeren bütüncül bir sunum, ancak Peygamberimizi "hayatın içinden bir insan" olarak sunumuyla gerçekleşir.

Peygamberimizin örnek davranışlarıyla ve sabırla yürüttüğü eğitimi, bunun sonucunda cahilî bir toplumun şehirli/medenî bir hale nasıl dönüştüğünü, zulüm ve ahlâksızın yerini adalet ve üstün ahlâkî erdemlerin nasıl aldığını, kibir ve nefretin yerini tevazu ve sevgiye nasıl bıraktığını bu şekilde çocuklarımıza öğretebiliriz. Tabii bunun yolu; Hz. Muhammed ve mesajını, temsil ettiği değerler bütününe tanımak ve hayatımıza ışık tutan bir meşale getirebilmemizden geçiyor (Bardakoğlu; 2005, 16).

İnsanların farklı dillerde, ırklarda, renklerde yaratılmasının sebebi, nasıl davranacaklarını, kimlerin iyi işler yapmada yarışacağını test etmek istemiştir (K.K; 5/48; 67/2). Bu *deneme ve imtihanın* bilincinde olan mümin kişi, diğer insanlarla da tanışmak, bilişmek ve dünyayı yaşanabilir kılmak

için çalışacaktır. “İyi” olanı yapmaya bütün gayret etmesine rağmen, “kötü” bir şey ortaya çıkarsa, “amellerin niyetlere göre olduğunu” hatırlar ve kötü olanın Allah tarafından hayırlı olana çevrilmesi için dua eder. Yaşadığı olumsuzlukları da bu *imtilan*ın gereği olarak görür, sabretmesi karşısında burada ve ahirette mükâfatlandırılacağına inanır, dolayısıyla asla umutsuzluğa ve ümitsizliğe düşmediği gibi, manen duyduğu huzuru bozmaz.

Bu insan, yukarıda bahsettiğimiz sevecen, kendisiyle ve çevresindekilerle barışık yaşayan, belirli bir özerklik duygusuna sahip kişisel bir benlik inşa etmiş bireydir. İbadetlerini Allah Resûlünü örnek olarak yapan bu kişinin karakteri sağlam olur. Çünkü bütün ibadetler insan şuurunu iyiye, doğruya yönlendirerek, onları olgunlaştırarak, güzel davranışlar sergilemesini sağlar. Bu nokta, taklidî imandan kurtulmayı; özümsemiş, bir anlamda kişiselleşmiş imanı gösterir (Hayta, Kimter, Albayrak, 2002, s. 117, 122-123, 188-189, 308).

Soru-cevap yönteminin merkeze alındığı Cibril hadisinde belirtildiği üzere, iman ve İslâm’ın şartlarını gereğiyle yapmak, kişiyi ihsan mertebesine; yani “sanki Allah’ı görüyormuş” veya “O’nun huzurundaymış gibi” davranmaya sevk eder. Bu, bedenlen halk içinde olmak, gönül ve kalp olarak Hak ile beraber olmaktır. Bu tespit, *iman* manevî olarak Allah’ın varlığına ve birliğine inanmaya ilâve bir tutumun tezahürü olup, Hz. Âdem’den Hz. Muhammed’e kadar devam eden süreci ifade eden *evrensel İslâm*’a aktif bir katılımın göstergesidir.

İslâm, evrendeki bütün yaratılmışların O’na teslim olduğunun bilincinde olarak son pratik, yol ve yöntem olan Hz. Muhammed’in getirdiklerine uygun davranmayı ifade eder. Bu isteyerek, özgür irade ile seçilen İslâm olup, emredilenleri yapmayı gerektirir. İslâm’ın şartları olarak sunulan namazı kılan, orucu tutan, zekâtını veren, hacca giden kişi, bireysel ve toplumsal kontrolünü gerçekleştirmiş bireydir. İbadetlerin insan doğasındaki kibri, gururu, bencilliği yıkarak, yerine tevazuu, kendini aşmayı, diğer insanlarla ilgilenmeyi, cömertliği koyar. Diğer bir ifadeyle, “ibadetini yapan, iyiliği emreden, kötülükten sakınan ve sakındıran, başına gelenlere sabreden” biri olmak, “kaydedilmeye değer önemli işlerdir”. Bunları gerçekleştiren kişi, yeryüzünde kibirlenerek, böbürlenerek yürümez, insanları küçümseyerek yüz çevirmez, yaptıklarıyla kibirlenip öğünmez, mütevazılığını sürekli kılar (K.K, 31/13, 16-19; Algül, 2005:112; Hayta, 2002; s.124-125).

Benlikteki bu değişimler, kişiliğimize yansıyacaktır. Benlik ve kişiliğimizdeki bu değişim ve dönüşümlerin temel unsuru kimliğimizden/Müslümanlıktan kaynaklandığı gibi, onu pekiştirmemize katkıda bulunur. Cemaatle namaz bunun en somut göstergesidir. Hafta bir gün topluca kılınan Cuma namazı bunun kısa aralıklarla hatırlatılması ve toplumsal bilincin yenilenmesidir. Birey, modern hayatın ortaya çıkardığı, kendine ve çevresine yabancılaşmayı, yalnızlığı, güvensizliği bireysel ve

toplu ibadetlerle aşar, cemaat ve cemiyet içinde olduğu için artık yalnız olmadığını görür. Özgüven ve birliktelik fikri gelişir, başkalarına yardım etmeyi öğrenir, doğru olanı seçme ve yapması kolaylaşır. Bu nedenle olsa gerek, dindar insan, Türk toplumlarında ahlâklı kişi olarak tanımlanmaktadır. Dindarlık, bireyi kötü alışkanlıklarından koruyan, çevresiyle uyumlu ilişkiler kurmasına yol açan, güvenilir ve inanılır olma niteliklerini kazandıran bir referanstır (Ekşi, Kimter; 2002, 160, 190-191).

Felsefi literatürde bu hususu, var oluş sebebimiz ve en yüce gayemiz olan biricik *hakikate* ulaşmak, onun sıfatları üzerinde düşünerek, gücümüz yettiğinde ona benzemeye çalışmak, bir nevi "O'nun ahlâkı ile ahlâklanmak" olarak nitelendiriyoruz. Cibril hadisindeki *ihsan* mertebesinde maksat budur. Yani Kur'an'ın belirttiği şekil üzere (büyük bir ahlâk) sahibi olanı (K.K; 68/Kalem/4) Peygamberimizi somut bir sosyal model olarak görmeye çalışmaktır. Hz. Âişe validemiz, "Peygamberimizin ahlâkı nasıldı?" diye sorunlara; "Onun ahlâkı Kur'an'dı" diye cevap verirken, "Onun üzerinde Rabbinin sıfatları öylesine tecelli etmiştir ki, nasıl Kur'an'ın bir harfinden şüphe duyulmuyorsa, onun ahlâkının mükemmelliğinden de o denli şüphe duyulmaması" talebini hatırlamak ve örnek almaktır (Birişik, 1998:115).

Bu aşamalar, bütün gücünü kullanarak Allah'ın sıfatları üzerinde düşünerek, ona benzemeye çalışmaktır. Bu mertebeye ulaşana *muhsin* denir; yani o, hem iyilik hem de güzelliği içinde taşıyan eylemler yapan kişidir. Bunu gerçekleştirdiği için olsa gerek, *muhsin*, diğer peygamberlere gönderilen pratikler, yöntemler ve bunların sonucunda oluşan medeniyetleri de bir bütünlük içinde değerlendirir. İnsanlığın fikrî mirasını bu bakış açısıyla incelediği için, mevcut farklılıklara rağmen birliği (Tevhid) temin etmeyi mümin, müslim ve muhsin olmanın gereği olarak görür. *Muhsin* kişi, İslâm'ın sözlük anlamının gereği olarak "barışçıl bir şekilde" sağlamaya çalışır. Diğer bir ifadeyle, "Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütlerle çağırır." (K.K; 16/125).

Kendisiyle ve yaratısıyla barışık olan kişi, ibadet halindeyken ruhu arınır, her türlü sıkıntı ve endişeden kurtulur; böyle oluca sorumluluk duygusu gelişir, dengeli bir kişilik ve kimliğe sahip olur. Bu anlamda Peygamberimizin tarif ettiği, "Müslüman, başkalarıyla iyi geçinen, kendisiyle iyi geçinilen, iyi ilişkiler kurulmaya elverişli kişidir" şeklindeki tanımına uyar (Algül, 1995:21). İbadeti sayesinde kişi, benliğinin dar kalıplarını aşarak, diğer insanları da yaratısının bir tecellisi olarak görür, onlara karşı sevgi, sempati ve güven duygusu hisseder. Bunun sonunda, kendisiyle ve diğer insanlarla barışık, dışa dönük ve sosyal bir birey olur (Kimter; 2002:191). Barışıklık, salt insanlara yönelik olmakla kalmaz, çevreye ve diğer canlılara/hayvanlara olan davranışlarında kendini gösterir. Peygamberimiz, insanlara gösterilen şefkatin hayvanlara da gösterilmesini ister, onların dövülmemesini, eziyet edilmemesini, aşırı yük yüklenilmemesini, iş göremez hale geldiklerinde öldürülmemelerini isterdi. Bir nevi hayvan huzur

evi (mercu haşîşler) demek olan barınaklar yapılmış, eceli gelene kadar burada bakımları yapılmıştır (Söylemez, 2005:59; Algül, 2005:74).

Bu çağrı, Tevhid öğretisinin tarihin, hayatın, bilginin birliğine doğal olarak yansımalarının gereğidir. Çünkü iman esaslarını bilmek, kişinin nefsinin arınmasını hedefler ve *Hakk*'ın bilgisine ulaştırır. İslâm esasları bu bilgiye uygun davranmayı ister; *hayrın*, güzelliğin, iyiliğin bilgisine sahip kılar. Teori ve pratik uyumundan çıkan "ihсан" mertebesi, bütün farklılıkların farkında olup, iyilik ve güzellikte yarışmanın ve kesinlikle bunu ayırmaya dönüştürmemenin bilincinde olmak demektir.

Bu olgun/kâmil insandır artık. Gücü nispetinde varılabilecek en yüksek noktaya ulaşmış kişidir o. Biricik ve evrensel *hakikate* ulaşmak için farz kılınan hususları yapıp, nafil ibadetlerine de dikkat ettiği için Allah'ın rızasını kazanmıştır. Bu kişinin Allah sevgisi karşılıksız kalmayacaktır. Allah da onu sevecek, gören gözü, işiten kulağı, tutan eli, yürüyen ayağı olacaktır. (el-Buhârî, *es-Sahîh*, Rikâk, 38) Bu durum erişmek için takip edilecek örnek insan, Hz. Muhammed'dir. Allah'a ve ahirete kavuşmaya inanan ve Allah'ı anan kişiler O'na uyduğu sürece, Allah da onları sevecek, esirgeyecek ve bağışlayacaktır (K.K; 33/21; 3/31; 7/158).

Bunun sonucunda insan, yaratılışındaki iyilik ve kötülük yapabilme kabiliyetini, takvaya ulaşma yönünde, yalnız iyiliği ön plana çıkararak hareket edecek, *takvalı* olacaktır. Bu, günahlardan korunma, kötülüklerden uzak durmaktır; zira nefsini tezkiye ve terbiye ederek *arıtılan kurtuluşa* ermiştir. Kendisini kötülüklerle gömen kimse de zarar etmiştir." (K.K; 91/7). İnsanlara madem ki eğri ve doğru iki yol gösterilmiştir; (K.K; 90/10) önemli olan doğruyu bulmaktır.

Peygamberimizin Gençlere Sevgi Merkezli Sosyal Model Olması

İnsan, sevdiği, önemseydiği kişileri kendisine örnek olarak alır, bu noktada anne ve baba; yani ailesi önceliklidir. Bu nedenle ailemizde sevgiyi esas almalı, önce eşler aralarında bunu tıpkı Peygamberimiz gibi tesis etmeye çalışmalıdır. Allah'a ve ahirete kavuşmaya inanan ve Allah'ı anan kişiler Peygamberimize uymalıdır. O, davranışlarımız için bir örnektir, bir modeldir. Ona uyduğumuz sürece, Allah da bizleri sevecek, esirgeyecek ve bağışlayacaktır (K.K; 33/21).

Birey-aile merkezli sosyal modellik, ergenin olası kimlik krizlerinden koruyacaktır; çünkü çocukluktan yetişkinliğe geçiş döneminde ergin/genç, çocukluk döneminden daha farklı yeni özdeşleşme modelleri arayacaktır. Eğer çocukken aldığı model ile genç iken özdeş almaya çalıştığı model arasında farklılıklar olursa, üstelik bir de manevi değerler yeterince alınmamışsa *kimlik krizi* çıkabilir.

Kimliğini oluşturma gayreti içerisinde genç, "kendisinin toplumdaki yerini, idealini, amacını aramaya koyulur, bunları hep "Ben kimim?"

sorusu çerçevesinde ortaya çıkar. İşte bu soruya cevap ararken, özdeşleşeceği bir sosyal model arayacaktır. (Kula, 2001:45-46, 63). Din ve dinin mübelliği Hz. Peygamberimiz, gencin bir dünya görüşü oluşturmada, hayatın amacı ve ona yüklenen anlam konusunda örnek model olacaktır.

Bu, toplumsal değerlerin yeterince oturmamışlığı veya ideolojik kaygılardan dolayı aile, çevrede birbirinden farklı olarak sunulan özdeşim örneklerinden kaynaklanan uyumsuzluk, *kinliğin süreklilik ve bütünlük kazanamaması* sorunu aşmamıza yardımcı olabilir. Zira 1400 yıldan beri bu modellik, bu örneklik, kesintisiz bir şekilde devam etmekte, dünyadaki bütün müminlere her yaşta ve her aşamada örnek olmaya devam etmektedir. Zira o, tacir, aile reisi, komşu, devlet başkanı ve komutan olarak hayatın her aşamasında "bizler için en iyi örnektir" (Ahzâb, 33/21), seçilmiş kişidir (el-Mustafa). Onun örnekliği; âlemlere rahmet olarak, büyük bir ahlâk ile donanmış olarak gönderilmesinin doğal sonucudur (el-Kalem, 68/4; el-Enbiyâ, 21/107). Toplum içinde her kesim, onunla özdeşleşecek bir şeyler bulabilir.

Eğer biz aile bireyleri, onun hayata dair tutum ve davranışlarına dikkate ederek, kendimize model olarak alır ve pratiğe aktarırsak, genç, çocukluğundan itibaren bunu göreceği için ergenlikte herhangi bir çelişkiye düşmez. Aksi takdirde yetişkinliğin temel dürtüsü olan bağımsızlık ve eleştirelilik, önce ailenin dinî ve fikrî yapısını eleştirmeye başladığı için gördüğü çelişkiler, dinden soğumasına yol açabilir. Eğer dindar aile, öğretmenleri içselleştirmez ve uygulamalarında samimi olmazsalar, çocuk ergenlik aşamasında öğretilenleri reddeder; ama onların samimi ve içtenseler, öğretilenleri unutsa bile öğretilme biçimini ve samimiyetlerini unutmaz (Allport, 2004:50-51). Bu nedenle, öncelikle öğreticiler, bir üst model olan Peygamberimizi ve onun toleranslı tutumlarını örnek aldığı zaman, bu içtenlik ve samimiyet gerçekleşmiş olur.

Peygamberimizin çocuk, genç, anne ve baba aşamalarındaki örnekliğini, emin, güvenilir, dürüst, doğru sözlü, insan haklarına riayet eden ve onlarla iyi geçinen kişiliğini merkeze alan, hayatının her aşamasında bu niteliklerin izini gören kişi; hayat felsefesinde uyum ve sürekliliği sağlar, dine olan bağı daha kuvvetlenir (Kula, 2001:73, 79, Nizamoğlu, 2000:118 vd). Ona olan sevgimiz, saygımız gittikçe artar. Yüreklerimizin hep onun muhabbetiyle çarpmasının en iyi ifadesi işte bu Kutlu Doğum etkinlikleridir. Örneğin; Türkiye’de gençler üzerinde yapılan bir ankette,

- Hz. Muhammed ile özdeşleşenlerin %81.4 ahlâkî değerler,
- %79.1 dinî duygu ve düşüncenin uyanması,
- %80.9 dinî duygu ve düşüncenin artması,
- %76.1 namaz kılma, %75.9 oruç tutma konusunda ondan etkilendiğini belirtmektedirler.

Bu doğaldır; zira o, güzel ahlâkı tamamlamak için gönderilmiş, hayatın tamamını Kur’ân ahlâkı oluşturmaktadır (Klavuz, 2002:247-248).

Çocuk ve gençler, önce anne ve babasıyla özdeşleyerek, onları tak-

lit ederek sosyal öğrenimlerini tamamlarlar. Taklidi imanun tahkiki, özümsermiş imana dönüşmesi ailenin uygulamalarıyla çocukluk döneminde bilinçaltına kazınır, ergenlik döneminde olgunluğa ulaşır. Genç, bu dönemde kendine verilen bilgileri test edecektir; bu nedenle, biz anne ve babalar, Peygamberimizin yolundan giderek, gençlerin ahlâkî ve dinî sosyalleşmesinde örnek olmalıyız. Eğer bunu başarabilirsek, çocuk, ergenlik döneminde özdeş almaya çalıştığı modeller ile aileden bağımsızlığını kazanma ve müstakil olma çabasını hem desteklemiş oluruz; hem de bu müstakilliğin din ve dinî değerlerden müstağni olmak anlamına gelmediğini görmesini sağlarız. Bu çerçevede;

- İman, İslâm ve ihsan mertebelerini zihnen ve duygusal olarak yaşamaları için ibadetlerimize dikkat etmeli, Peygamberimizin buyurduğu üzere, namazlarımızın bazılarını evde kılarak, örnek olmalıyız. Çünkü farz namazlar dışındaki namazların en faziletli evde yapılanlardır; ihsan mertebesi de bunlarla gerçekleşir.

- Peygamberimizin 10 yaşında bir genç olan Enes b. Mâlik'e davranışlarını örnek almalıyız. Bazen istenilmeyen davranışlar içinde bulunduğu, Ona bunu niye böyle yaptın veya niçin yapmadın?" şeklinde bir serzeniş veya nasihat yerine örnek davranışlarda bulunarak, ergenlik döneminde bulunan gence şefkat ve merhametli davranmamız gerektiğini bizlere öğretmiştir (Klavuz, 2002:212-214). Burada nasihat vermeden önce gençleri dinlemek şarttır, nitekim Peygamberimiz muhatabının sözünü kesinlikle kesmez, onu dinler, konuşan ne kadar ilgisiz olursa olsun sözüne değer verdiğini böylece gösterirdi. Karşılaştığında tokalaşır, o elini çekmeden elini çekmez, muhatabı yüzünü döndürmeden yüzücünü çevirmezdi. Muhatabının zaaflarını araştırmaz, bunlardan yararlanma yoluna gitmez, sürekli tebessüm ederek, beden diliyle uygun diyalog ortamı oluştururdu (Kavaklıoğlu, 2004, 66, 71; Söylemez, 2005:52).

- Özellikle babalar, çocuk ve gencin kendisiyle özdeşleşmesinde Peygamberimizin örnek model alındığını bilmeli; bunu yaparken aynı zamanda onun kendine özgü bir kişilik ve benliği olduğunu, bununla toplumda yer edineceğine dikkat etmelidir. Bu nedenle çocuklar arasında cinsiyet ayrımı yapmamalı, çocuk haklarına dikkat etmelidir. "Allah'tan korkun ve çocuklarınız arasında adaleti gözetin" hadisi bunun delilidir. Çocuk hakkı modern bir kavram gibi gözükmese de, Peygamberimiz özellikle kız çocuklarının korunması, nazik yapılarından dolayı daha dikkatli davranılmasını istemiş; yetim ve öksüzlerin haklarına riayet edilmesi hususunda çok titiz davranmış ve bunu müminlerden talep etmiştir. Yetimlere özellikle sevgiyle yaklaşılmasını, yoksulun doyurulmasını vurgulamıştır. Çocukların ebeveyn üzerlerinde haklarından birisi de onlara eşit davranılması olduğunu özellikle belirtmiştir (K.K; 6/En'am/140; Hökelekli, Öcal:1995, 50-51, 78; Ay, 2000:164, 168).

- Ergenlerde, kişilik ve benlik gelişme evresi daha güçlü olduğu için güç, itaat, ceza ve ödül kaynaklı bir disiplin yerine sevgi kaynaklı disiplini öncellemeliyiz. Çünkü ceza kısa süreli bir etki gösterir, ödül ise çocuğu doğallı-

ğından çıkarır, ödüksüz bir şey yapamaz hale gelir. Beklediği ödöl gelmezse, hayal kırıklıkları yaşar, bunun sonucunda çocuk kolayca ilâhî yardım konusunda fikir değıştirir, kişisel çıkarlardan başkalarını düşünmeye geçiş zorlaşır (Allport, 2004:50). Hâlbuki Peygamberimiz çocukların seviyesine iner, onlarla şakalaşır, oyunlar oynar, beden diliyle sevgisini gösterirdi; yani kucaklar, öper, kucağına veya omzuna alır, başlarını okşar, daima güleç bir yüzle yaklaşırdı (Kavaklıoğlu, 2004, 63-64).

- Beden diliyle bütün sevgisini, şefkatini göstermesi, iletişim için gerekli ön şartı hazırlıyor, empatiyi sağlıyordu, problemlerine dair ürettiği çözümler bu süreçte aktarılması onların kabulü açısından çok önemlidir. İnanç, ibadet ve ahlâkla ilgili konuları yumuşak bir dille, oyun esnasında öğretirdi. Çocuğun seviyesine inerek konuşmanın, onu ciddiye almanın önemine dair *"Kimin çocuğu varsa, onunla çocuklaşsın"* hadisi bunun en güzel örneğidir. Çocuğun ruh ve beden gelişimi açısından bu tür bir sevgi ve merhamet ortamı sağlamak, onun büyüklerin telkin ve talim ettiği değerleri, davranış modellerini benimsemelerine, içselleştirmelerine vesile olacaktı (Hökelekli, 1995:48; Ay, 2000:162, 169; Algöl, 2005:114).

- İstenmeyen davranışlarda bulunan genci, tehdit etme, azarlama, bağırma, dayak atma gibi güç gösterileri uzun süreli etkili olmaz. Mesela hurma ağacını taşıyan bir çocuğa (Rafî b. Amr) azarlamadan konuşmuş, ağacı taşımasının doğru olmadığını ama aç ve zaruret içindeyse dibine dökülenlerden yiyebileceğini söylemiş, onu rahatlatmış, başını okşamıştır. Parasını kaybettiği için evine gitmekten ve dövölmekten korkan kız çocuğuna önce kaybettiği parayı verip, elinden tutup evine kadar götürmesi de başka bir güzel örnektir. Buluş çağına kadar çocukların yaptıkları hataların hoş görülmesi gerektiğini söyleyerek, onların çocuk olduklarının, bizlerinde bir zamanlar çocuk olduğumuzun unutulmaması gerektiğini ister. Hatta *"Çocuğun küçüklüğündeki yaramazlığı büyüdüğünde aklının çok olduğuna işaretler"* buyurarak, günümüz hiperaktif çocukların eğitimine öncülük yapmıştır, bile diyebiliriz (Algöl, 1995:24; a.mlf, 2005:115; Ay, 2000:172-3).

- Ayrıca hata yapmak insanî bir özelliktir, erdemli davranış, ondan vazgeçebilmektir. Peygamberimizin "zelle" dediğimiz bazı ufak yanlıgıları nedeniyle ikaz edilmesi onun insanî boyutunu göstermesi açısından önemlidir. Nitekim Peygamberimiz bu âyetleri en küçük bir komplekse kapılmadan halka okumuş, namazlarda okunmasını istemiştir. Peygamberimizin tıpkı bizler gibi hayatın içinde olmasını, yani geçimi için çalışmasını, çarşıda dolaşmasını, yiyip içmesini garipseyenlere karşı onun beşeriliği üzerinde ısrarla duran âyetler gönderilmiştir (K.K, 25/7-8, 18/10; 3/144; 11/27; 23/33-34; 54/23-24; Birışık, 1998:118; Çağrı, 1998:68).

- Türkler, disiplini seven millettirler; bunu büyüklerinin yanında çocuklarını sevdiğini göstermeyecek kadar ileri götürürler. Hâlbuki Peygamberimiz babaların çocuklarına olan sevgisin her durumda göstermesini ister; böylece onlara özgüven kazandırılacağını belirtir. Çocukları sık sık sever, onlarla oynar, yanaklarını öper ve sıkardı. Torunlarıyla fiziksel iletişimine dikkat eder, omuzlarına alır onları eğlendirir; zaman zaman

onları göğsünde uyuturdu. Sütannesinin yanında bulunan oğlu İbrahim'i ziyarette gider, yanında sahâbîler olduğu halde, onu bağrına basar ve severdi (Ay, 2000:166, 169).

- Torunu Hasan'ı aynı şekilde sevdiğini gören bir sahâbî, kendisinin on çocuğu olduğu halde hiç birisini öpmediğini söylemesi üzerine, "*Merhamet etmeyene merhamet edilmez*" diyerek cevap vermiş, yaptığının doğru olmadığını belirtmiştir. Çocukları öperek, bağrımıza basarak sevgi gösteririz, gençleri ve ergenleri ise dinleyerek, sorunlarını paylaşarak. Onlara değer vermek, fikirlerine saygı göstermek, müzakere etmek ergenlere gösterilen sevginin işaretidir. Aynı zamanda saygıyı da öğretir (Klavuz, 2002, 221-223).

- Ergenlik çağındaki gençler, hem fizyolojik hem de psikolojik açıdan köklü gelişmeler geçirmektedir. Genç, bunların duygusal şokunu yaşarken, aynı zamanda toplumdaki statüsünü, geleceğe yönelik ideallerini belirlemeye çalışmaktadır. Onları anlamak, bir zamanlar aynı süreçten kendimizin de geçtiğini hatırlamak ve yardım etmek yerine, güç kaynaklı bir disiplin uygulamaya çalışmak, gencin anne veya baba olduğu zaman aynı yöntemi taklit bile etmesine neden olabilir. Kabalık ve acımazlığın insanları birbirinden uzaklaştırdığını bilen Peygamberimiz, insanlara yumuşak ve sevgiyle davranmış, onların kusurlarını örtmüştü, gerek bu kusurların yüzlerine vurmadan nasıl giderileceği hususunda gerekse diğer işler konusunda sürekli olarak istişareye önem vermiştir (3/Âl-i İmrân/158; Güngör, 2000:471). Eş ve çocuklarımıza kesinlikle şiddet uygulamamızı emretmiştir. "*Kadınlarınızı nasıl dövüyor sonra da akşam olunca utanmadan aynı yatağı paylaşıyorsunuz*" demiştir (Birişik, 1998:131).

- Hâlbuki sevgi kaynaklı disiplinde, istenmeyen davranışlarda bulunan gence, onu ikna ederek vazgeçirme vardır. Yapılan herhangi kötü bir eyleme karşı iyilik ve kötülüğün bir olmadığını göstermek temeldir. Önemli olan "*kötülüğü en güzel bir tavırla önlemektir. O zaman seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki yakın bir dost gibi olur.*" (K.K; 41/34).

- Yaptığından hayal kırıklığı duyduğumuzu hissettirerek, sevgi ve şefkat anlayışımızın şarta bağlı olarak verileceğini göstermek, daha etkili bir yöntemdir. Böylece neyi yapacağını, neyi yapmayacağını, gençte vicdan ve iç disiplini şeklinde ortaya çıkacaktır. Bunu sağlayacak olan ailede sevgi merkezli bir din anlayışını hâkim kılıp, onlarla paylaşmaktır. Çünkü aile içi uyumsuzluk ve huzursuzluklar, çocuğun diğer çevresiyle çatışmasına ve uyum sorunu yaşamasına yol açmaktadır. Bu nedenle, eşler öncelikle aralarında sevgiyi tesis etmelidir, Türk toplumunda erkeğin eşine sevdiğini söylemesi ayıp karşılanır. Oysa Peygamberimize Amr b. Âs "Yâ Rasûlallah, en çok sevdiğin kim?" diye sorduğunda, Onun bu soruya "*Ayşe'dir*" diye cevap vermesini unutmaktayız. Üstelik evde bulunduğu saatlerde eşlerine her konuda yardımcı olurdu. Kendi işini kendi yapmaya gayret eder; örneğin elbisesini yamardı. Gerekirse evi süpürür, hayvanları sağarak yardımcı olurdu. Ev işinde gerilim olmamasına dikkat, eder, sıcak, samimi

bir hava oluşturmdu. Çarşıya alış verişe gider, aldıklarını kendisi taşırdı (Nizamoğlu, 2000:129; Kandemir, 2000:506, Algül, 2005:60-61).

- Bu nedenle önce eşler arasında sevgi ve saygıyı temin etmeli; zira sevgi, güven eksikliği, mahrumiyet ve terk edilmiş duygusu bu çatışmayı besler. Yaşanan bu gerilimler hayata dair emir ve yasaklarda bulunan dinden yüz çevrilmesine bile yol açabilir. Genç, anne-babaya sevgi ve saygı duyulmasını isteyen dinî emirler ile bağımsız olma duygusu arasında çatışma yaşayabilir. Bu nedenle gençlerin hayata ve dine dair sorduğu bütün sorulara bütün ciddiyetle cevap vermeli, onları başımızdan savmamalıyız. Peygamberimizin bir görevi de bu anlamda öğretmenlik olduğunu hatırlamak gerekir. O, ilk önceleri bir camide, bir evin kenarında sorulara cevaplar veriyordu; sonra suffice ve küttâb denilen yerlerde eğitimin sistemli olarak yapılmasını temin etti (Algül, 1995:30).

- Sorulan sorulara tatmin edici cevaplar vermek çok önemli; çünkü çocukluktan erginliğe geçiş, soru ve şüphenin de olduğu dönemdir. Özellikle, medya organlarının da etkisiyle cinsellik ile ilgili değişim ve dönüşümlerine sıhhatli bilgiler vermeli, bir arkadaş gibi "sevap ve günah" hakkında onlarla konuşmalıyız. Peygamberimiz, bekâr bir gencin yanına gelerek bir kadınla birlikte olmak için izin isteyen bir genci yanına almış ve onunla konuşmuştur. Sahabenin böyle bir soru sormasına kızmasına karşılık, o, gence "Eğer başka biri senin annenle, kız kardeşinle, halanla, teyzenle beraber olmak isterse ne yaparsın" diye sormuş, genç, her seferinde buna rıza göstermeyeceğini söylemiştir. Soru cevap yöntemiyle gencin kendi hatasına anlamasına vesile olmuş, sonra onun için dua etmiştir. Bu husus, özellikle cinsellik ile ilgili soruların dikkatlice konuşulmasının gerekliliğini göstermektedir (Hökelekli: 1995, 55).

- Hz. Peygamberi örnek alarak davrandığımız sürece, gençler, yürüyen Kur'an olarak gördükleri Allah Resulünün çektiği sıkıntıları, verdiği mücadeleleri, kazandığı zaferleri hatırlayacak, kendine olan güveni artacaktır. Onun adaleti ve dürüstlüğü için örnek alacağı için büyüklerine karşı saygı, küçüklerine karşı sevgide kusur etmeyecektir. Bu da uzun vadede kazançlı çıkmaya vesile olmuştur; Peygamberimizin muhaliflerinin bile zamanla kendisine katılmış, iradeleriyle Müslüman olmuşlardır (Algül, 1995:26).

- Kendisini onunla özdeşleştirmeye çalışan genç, onun davranışlarına uygun davranmaya çalışacağı için sevenleri artacaktır. Onun bir melek değil de, insan olması bu örnek almayı kolaylaştıracaktır. *Dinî şuur* kavramıyla ifade edilen gencin hayatındaki bu yeni süreç ile birlikte Allah'a ve dinî değerleri Peygamberimizin şahsında somutlaştığını görür ve şahsında yapabileceğini anlar. (Klavuz, Bahadır, 2002, s. 249, 256, 264).

- Peygamberimiz, gençlerin enerji ve cesaretlerinden faydalanılması için onların kendilerine güvenen, kişilikli olmalarının şart olduğunu düşünür. Kendisinin de 20 yaşında haksızlık ve mağduriyete uğrayanların

haklarını korumak için kurulan ve bugünkü anlamıyla tam bir sivil toplum kuruluşu olan *Hilfu'l-fudûl* (Erdemliler İttifakı) cemiyetine üye olması,⁴ gençlere ulaşacak yeteneklerini göstermesi açısından önemlidir. Ayrıca genç yaşta bu tür önemli bir örgütün kurucu üyesi olması, onun doğruluğunun, dürüstlüğünün, güvenilirliğinin, haksızlıklara asla tahammül edemediğinin, zorluklara nasıl direndiğinin, bu hususta birlik ve beraberlik içinde hareket edilmesini vurguladığının, tertipli ve düzenli hareket ettiğinin ama aynı zamanda mütevazı ve iyi geçimli biri olduğunun, istişareye önem verdiğinin göstergesidir (Söylemez, 2005:9, Nizamoglu, 2000:119-128; Güngör, 2000:470; Çağrı, 1998:62; Birişik, 1998:118).

- Onun özellikleri gençler arasında örnek gösteriliyordu, nitekim Hz. Ali 10; Sa'd b. Ebî Vakkâs 17 yaşında ilk Müslüman olan gençlerdendir. Mus'ab b. Umeyr gibi Mekke'nin ileri gelen aile çocuklarından Müslüman olanlar oldu. Çocuk ve genç diye nitelendirilenlerin biatlerini kabul etmesi; hem gençlerin doğal hakkı ve hem de kamu menfaati açısından önemlidir. Önemli görevlere gençleri atayarak, onlara güvendiği göstermiştir. Tebük Gazvesi'nde Benî Neccâr kabilesinin sancağını henüz 20 yaşında olan Zeyd b. Sâbit'e vermiş, Bedir Savaşı'nda 21-22 yaşlarında olan Hz. Ali bununla görevlendirmiştir. Kırk bin kişilik bir orduya 18 yaşındaki Üsâme b. Zeyd'i ataması bu açıdan önemlidir (Hökelekli, Kula, Öcal:1995, 53-54; 67-68, 76 vd).

- Bu çerçevede, benim hayatımda önemli olan bir aşamayı anlatayım. Ergenlere doğrudan nasihat vermek yerine, hayatları bin bir türlü çilelerle geçmiş peygamberlerimizin kıssalarını anlatmak, okumak daha verimli olduğunu bizatihi biliyorum. Babam, bana çocukken Yûsuf kıssasını anlattı, okuma yazma öğrenince bana bunu okutur, sonra harçlık verirdi. Böylece Hz. Yûsuf'un hayatta yaşadığı sıkıntıları, iffetini, dürüstlüğünü, sonra nasıl başarıya ulaştığını öğrenmek, kendime olan güvenimi artırdı.

- Özürlüler toplumda önemli bir kesimi oluşturuyor, bunları toplumumuz doğal bir parçası olarak görmemiz gerektiğini Peygamberimiz bizlere buyurmaktadır. Allah yarattığından vazgeçmez, Rahmân sıfatının gereği olarak bu dünyada bütün insanları korur ve kollar; önemli olan birtakım yetilerini kaybetmiş kardeşlerimizin diğer yeteneklerinden azami oranda faydalanmaktır. Nitekim Peygamberimiz görme özürlü olan İbn Ümmi Mektûm'daki yöneticilik yeteneğini çok iyi değerlendirmiş, askerî amaçlarla Medine dışına çıktığı zaman onu yerine vekil olarak bırakmıştır (Söylemez, 2005:58).

⁴ Bu STK'nın kuruluş amacı, Ficar Savaşlarından sonra Mekke'de güven istikrarın bozulmasıyla dışarıdan gelen ve korunmaya muhtaç olan tacirlerin mallarının Mekke'nin zengin ve güçlü sınıf tarafından ele geçirilmesine veya değerinden az bir pahaya satılmasına engel olmaktır. Bu çerçevede herkesin kendisinden çekindiği Ebû Cehil'i bile karşına almış, onun bazı yabancı tacirlere yaptığı haksızlığı ortadan kaldırmış, adaleti tesis etmiştir.

Sonuç

İnsanlığı kurtuluşa ve hidayete davet eden İslâm'ın ana gayesi, insanlara güzel ahlâkı kazandırmaktır. Böylece birbirinin dertleri ile ilgilenen, güzellikte yarışan, kin ve nefretten uzak duran, ortaya çıkan her türlü problemi hak ve adalet ölçüsü doğrultusunda çözen, erdemli ve mükemmel bir toplumu oluşturmaya çalışmalıyız. Bunu gerçekleştirmek için de, Peygamberimizi anlayan ve çağrısına icabet edenlerden, üstün ahlâkını ve örnek şahsiyetini hayatlarının mihveri kılanlardan, eğitimlerinin rehberi yapanlardan olalım diyorum.

Kaynakça

- Algül, Hüseyin, *Peygamberimizin Şemai, Ahlâk ve Adabı*, İstanbul 2005.
-, "İnsanî İlişkiler Açısından Hz. Muhammed", *H. Muhammed ve Gençlik*, TDV, Ankara 1995.
- Ay, Mehmet Emin, "Hz. Peygamber ve Çocuklar", *Diyanet İlmî Dergi*, *H. Muhammed Özel Sayısı*, Ankara 2000.
- Bardakoğlu, Ali, *H. Peygamber'i Anmak ve Anlamak*, Zaman, 20/04/2005, Çarşamba.
- Birişik, Abdülhamid, "Hz. Peygamberimin Hayatından Davranış Modelleri", *H. Peygamberin Hayatından Davranış Modelleri*, Diyanet Vakfı, Ankara 1998.
- Bulut, Ahmet; "İslâm", *H. Muhammed ve Gençlik*, TDV, Ankara 1995.
- Çağrı, Mustafa, "Nebevî Öğretide İdeal Birey, Toplum ve Devlet", *H. Peygamberin Hayatından Davranış Modelleri*, Diyanet Vakfı, Ankara 1998.
- Freire, Paulo, 1995: *Ezilenlerin Pedagojisi*, çev. D. Hattatoğlu-E. Özbek, Ayrıntı yay. İstanbul.
- Güngör, Mevlüt; "Kur'an'da Hz. Peygamber'e Sevgi ve Saygı", *Diyanet İlmî Dergi*, *H. Muhammed Özel Sayısı*, Ankara 2000.
- Hızlı, Mefail; "Arşiv Belgelerine Göre Osmanlılarda Hz. Peygamber Sevgisi" *Diyanet İlmî Dergi*, *H. Muhammed Özel Sayısı*, Ankara 2000.
- Hilmi, Ahmet Şehbenderzade Filibeli, "İslahat ve İstikbal", *Türkiye'de İslâmcılık Düşüncesi*, haz. İ. Kara, c. 1, İstanbul 1988.
- Hökelekli, H-Kula, N-Gürses, İ-Ekşi, H-Kılavuz, M-Kimter, N, *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi*, Ankara 2002.
- Hökelekli, Hayati, "Hz. Peygamberin Çocuk ve Gençlere Yaklaşımı", *Muhammed ve Gençlik*, TDV, Ankara 1995.
- İmamoğlu, Rıdvan, "Örnek Şahsiyeti ve Eseri ile Peygamberimiz", *Diyanet İlmî Dergi*, *H. Muhammed Özel Sayısı*, Ankara 2000.
- Kandemir, M. Yaşar, "O Bizim Rehberimiz", *Diyanet İlmî Dergi*, *H. Muhammed Özel Sayısı*, Ankara 2000.
- Kara, Mustafa, "Hz. Peygamber Aşkı ile Birleştik, Bütünleştik", *Diyanet İlmî Dergi*, *H. Muhammed Özel Sayısı*, Ankara 2000.
- Karacabey, Salih, "Hz. Peygamber'in İnsan İlişkilerine Verdiği Önem",

Diyanet İlmî Dergi, Hz. Muhammed Özel Sayısı, Ankara 2000.

Kavaklıoğlu, Mahmut, "Sergilediği Beden Dili Açısından Hz. Peygamber" ve "Başkalarının Beden Dilini Okuması Açısından Hz. Peygamber", *GÜÇİFD*, Çorum, yıl. 3; sayı. 6.

Kılıç, Recep, "Peygamberliğin Gerekliği ve Peygamberimizin Örnekliği, Hz. Peygamberin Hayatından Davranış Modelleri, Diyanet Vakfı, Ankara.

Kula, M. Naci, "Gençlerimize Peygamberimizi Nasıl Anlatalım?" *Muhammed ve Gençlik*, TDV, Ankara 1995.

....., *Kimlik ve Din (Ergenler Üzerine Bir Araştırma)*, İstanbul 2001.

Öcal, Mustafa, Hz. Peygamberin Çocuk Eğitimindeki Metodu, *Muhammed ve Gençlik*, TDV, Ankara 1995.

Portakal, Hüseyin, *Eğitimde Özgürlük ve Saldırganlık*, Cem yay, İstanbul.

Saban, Ahmet, *Öğrenme Öğretme Süreci*, Nobel yay, Ankara.

Söylemez, M. Mahfuz, *Hz. Muhammed'in Hayatı ve Örnek Kişiliği*, Çorum 2005.